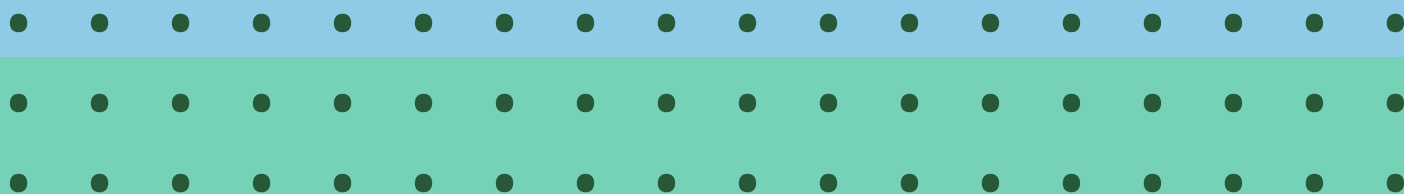

Sociaal en Cultureel Planbureau

Hoe denken Nederlanders over sociale cohesie?

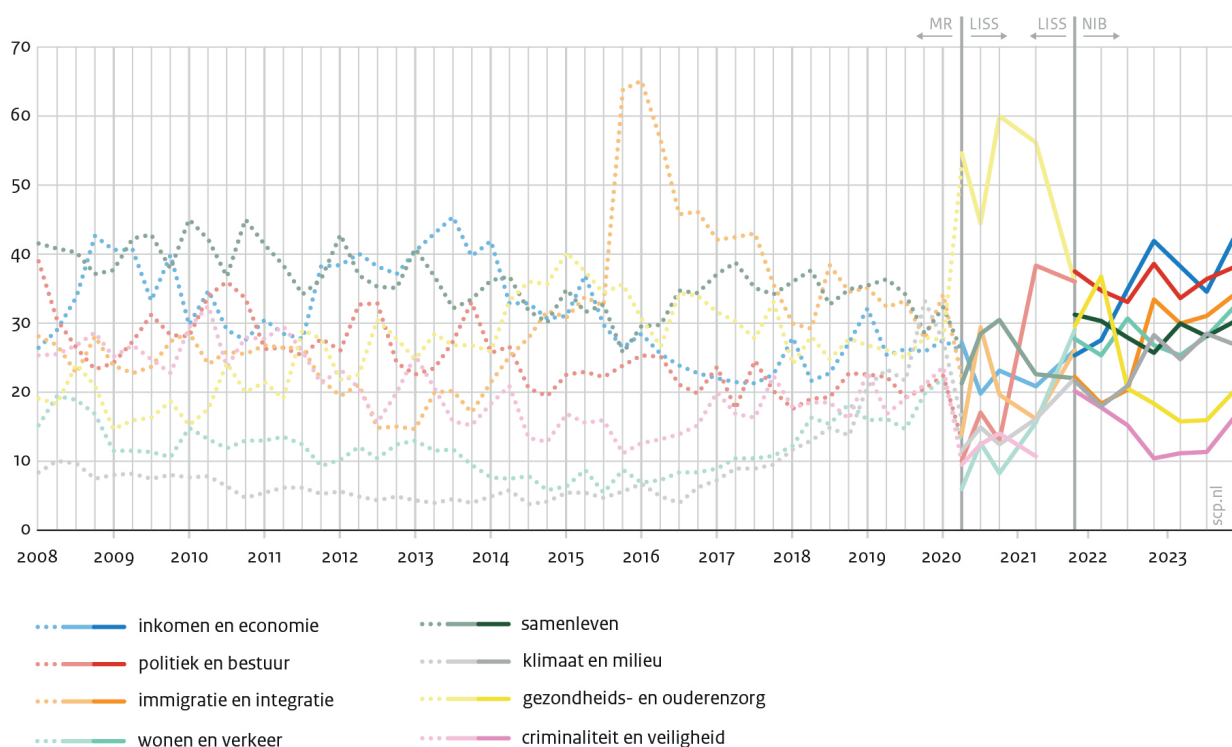
Factsheet

Nederlanders maken zich al geruime tijd zorgen over hoe we in ons land met elkaar samenleven. Hoewel veel burgers aangeven dat zij vertrouwen hebben in hun medemens, staat het met elkaar samenleven al jaren hoog op het lijstje met zaken waarover Nederlanders zich zorgen maken. Daarbij gaat het om minder betrokkenheid bij elkaar, het vervagen van waarden en normen, asociaal gedrag in de publieke ruimte en een geringere tolerantie voor andersdenkenden. Al sinds de jaren zeventig vindt een ruime meerderheid van de Nederlanders dat de normen en waarden achteruitgaan (Dekker et al. 2020; Miltenburg et al. 2023).

Samenleven vormt een van de grootste uitdagingen

Sinds 2008 brengt het SCP in het *Continu Onderzoek Burgerperspectieven* (COB) in kaart wat Nederlanders de grootste maatschappelijke problemen in ons land vinden. Het met elkaar samenleven wordt daarin al jaren als een van de belangrijkste problemen genoemd. Begin 2008 noemde 42% van de Nederlanders samenleven als het belangrijkste probleem. Tijdens de vluchtelingencrisis in 2015-2016 en na het uitbreken van de coronapandemie in 2020 verschoof het zwaartepunt naar andere zorgen, maar de manier van samenleven bleef een van de vijf meest genoemde problemen in Nederland (figuur 1; Den Ridder et al. 2024). Nederlanders maken zich zorgen over toenemend egoïsme, onverdraagzaamheid en agressie in het publieke domein, groeiend individualisme, een gebrek aan respect, en verdeeldheid (Miltenburg et al. 2021; Den Ridder et al. 2018).

Figuur 1 De grootste problemen volgens Nederlanders, bevolking 18 jaar en ouder, 2008-2023 (in procenten)^a

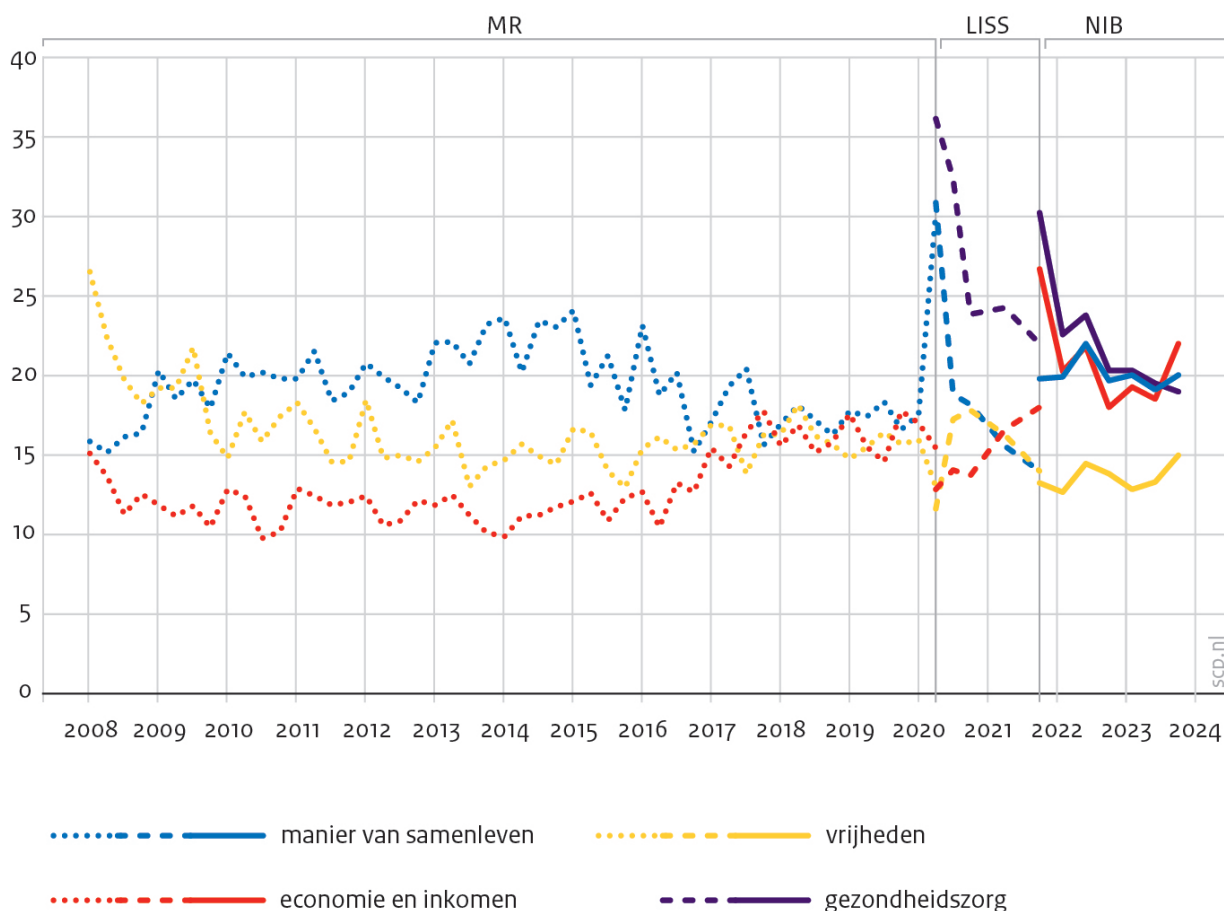

a Vraagstelling: 'Wat vindt u op dit moment de grootste problemen in ons land? Waar bent u zeer negatief of boos over? Of waar schaamt u zich voor als het om de Nederlandse samenleving gaat?' Het gaat om open antwoorden die zijn gecodeerd. Weergegeven is het aandeel respondenten dat één of meer problemen noemt in de betreffende categorie. Omdat mensen meer dan één maatschappelijk probleem mogen noemen, telt het totaal aantal genoemde problemen op tot meer dan 100%.

Bron: SCP-LISS (COB'08-1-'21-4); SCP/CBS (NIB'21-'23)

De manier van samenleven is aan de andere kant ook iets waar mensen trots op zijn (zie figuur 2). Mensen zijn positief over de onderlinge saamhorigheid, de tolerantie, de hulpvaardigheid en het vrijwilligerswerk in ons land. Ze zien in hun eigen omgeving ook veel dingen goed gaan (Den Ridder et al. 2018).

Figuur 2 Waar Nederlanders trots op zijn, bevolking 18 jaar en ouder, 2008-2023 (in procenten)^a

a Vraagstelling: 'Wat gaat er volgens u op dit moment goed in ons land? Waar bent u zeer positief of blij over of trots op als het om de Nederlandse samenleving gaat?' Weergegeven is het aandeel respondenten dat spontaan één of meer sterke punten noemt in de betreffende categorie. Het gaat om open antwoorden die zijn gecodeerd. Omdat mensen meer dan één sterk punt mogen noemen, telt het totaal aantal genoemde positieve punten op tot meer dan 100%.

Bron: SCP-LISS (COB'08-1-'21-4); SCP/CBS (NIB'21-'23)

Burgers maken zich dus aan de ene kant grote zorgen over hoe we met elkaar samenleven, en zijn aan de andere kant juist trots op de ervaren saamhorigheid en tolerantie. Dat laat zich op verschillende manieren verklaren. In de eerste plaats geldt dat de manier van samenleven vaker wordt genoemd als een probleem dan als een sterk punt. In de tweede plaats gaat het deels om andere mensen: sommigen noemen het als een probleem, en anderen als een sterk punt. In de derde plaats heeft het er ook mee te maken of mensen naar hun eigen omgeving kijken of naar de samenleving als geheel. In kleine kring, in het eigen leven, zien mensen wel voorbeelden van asociaal gedrag (bv. in het verkeer of in de supermarkt), maar zien ze ook veel goed gaan. Ze zien dat mensen bereid zijn elkaar helpen en zich inzetten als vrijwilliger.

Samenleven in de buurt en in Nederland

We zien het verschil tussen het oordeel over de Nederlandse samenleving als geheel en het samenleven in kleine kring ook terug in ander onderzoek. Nederlanders oordelen gemiddeld positiever over hoe zij in hun eigen buurt met elkaar samenleven dan wanneer het om ons land gaat: gemiddeld respectievelijk een 7,1 en een 5,9 (tabel 1). Negen op de tien (89%) Nederlanders waardeert het samenleven in de eigen buurt met een voldoende. Dat cijfer ligt lager voor het met elkaar samenleven in Nederland: ongeveer twee derde van de Nederlanders (67%) geeft het samenleven weliswaar een voldoende, maar vaak is dat een ‘mager zesje’ (Den Ridder et al. 2021, 2024). Er zijn geen grote verschillen tussen groepen Nederlanders waar het hun oordeel over samenleven in ons land betreft (zie tabel 1). Mannen zijn iets positiever dan vrouwen. Daarnaast zijn de inwoners van universiteitssteden en welvarende woongemeenten relatief positiever dan inwoners van kleinschalige of kleinstedelijke gemeenten. Naar leeftijd, inkomen of opleiding zijn echter geen duidelijke verschillen zichtbaar.

In hun waardering voor het samenleven in de buurt verschillen groepen Nederlanders meer. Zo oordelen mensen met een hoog inkomen positiever over het samenleven in hun buurt dan mensen met een lager inkomen. Ook zijn werkenden hierover positiever dan mensen zonder werk. Een mogelijke verklaring is dat mensen met een laag inkomen of zonder werk vaker in buurten wonen met sociale problematiek. Daarnaast kan ook de fysieke woonomgeving een rol spelen. Inwoners van universiteitssteden en kleinstedelijke gemeenten zijn minder tevreden over het samenleven in hun buurt dan inwoners van kleinschalige gemeenten en welvarende woongemeenten. In universiteitssteden en kleinstedelijke gemeenten wonen mensen dichter op elkaar, waardoor er een grotere kans op overlast bestaat (Den Ridder et al. 2021).

Tabel 1 Waardering voor het samenleven in Nederland en in de eigen buurt, naar persoonskenmerken, bevolking 18 jaar en ouder, 2021 (gemiddeld rapportcijfer)^{a,b}

	samenleven in Nederland	samenleven in de eigen buurt
man	6,1	7,1
vrouw	5,8*	7,1
18-34 jaar	5,9	7,0
35-54 jaar	5,8	7,1
≥ 55 jaar	6,0	7,2
bo, vmbo	5,8	7,0
havo, vwo, mbo	5,8	7,1
hbo, wo	6,1	7,2
inkomen, 1 ^e kwartiel	5,7	6,7
inkomen, 2 ^e kwartiel	6,0	7,1
inkomen, 3 ^e kwartiel	5,9	7,2
inkomen, 4 ^e kwartiel	6,0	7,4*
betaald werk	6,0	7,2
werkt niet	5,6	6,6*
pensioen	6,1	7,3
kleinschalige gemeenten ^c	5,8	7,5
universiteitssteden	6,0*	6,7*
kleinstedelijke gemeenten	5,8	6,9*
welvarende woongemeenten	6,4*	7,4
gemiddeld	5,9	7,1

* Score wijkt significant af ten opzichte van de eerste categorie ($p < 0,05$, t-toets, gecontroleerd voor andere variabelen in het model).

- a Vraagstelling voor samenleven in Nederland: 'Als u een rapportcijfer zou moeten geven aan hoe goed mensen **in Nederland** met elkaar samenleven, welk cijfer zou u dan geven?', op een schaal van 1-10 en de optie 'weet niet'.
- b Vraagstelling voor samenleven in de eigen buurt: 'Als u een rapportcijfer zou moeten geven aan hoe goed mensen **in uw buurt** met elkaar samenleven, welk cijfer zou u dan geven?', op een schaal van 1-10 en de optie 'weet niet'.
- c De indeling in gemeenten is gebaseerd op de typen die het SCP onderscheidt, zie Vermeij et al. (2021).

Bron: SCP-LISS (COB'21-4)

Mensen vaak positief over zorg en hulpbereidheid in de buurt

Gevraagd naar wat er goed gaat en wat er beter kan, benoemen burgers voor de buurt vaker positieve dan negatieve aspecten (Den Ridder et al. 2021). Vooral de zorg en de aandacht voor elkaar wordt door hen gewaardeerd. Velen ervaren een grote bereidheid onder burens maar ook onder buurt- of wijkgenoten, om elkaar te helpen. Mensen hebben zorg voor elkaar, kijken naar elkaar om, groeten elkaar of maken een praatje.

Hoewel velen het contact met burens of buurtgenoten waarderen, geldt dit niet voor iedereen. Sommigen onttrekken zich aan het contact met anderen. Zij hechten eraan hun eigen leven te kunnen leiden, en ervaren soms bemoeizucht van burens, of een sociale controle die zij als onaangenaam ervaren. Daarnaast zijn er buurten waar mensen in het geheel nauwelijks sociaal contact met elkaar hebben. De meesten zien eerder nadelen dan voordelen hiervan: ze ervaren dat mensen langs elkaar heen leven. De afstand tot de ander wordt daarmee vergroot, wat het leggen van contact bemoeilijkt.

Mensen uit de hogere inkomenscategorieën oordelen positiever over de wijze van samenleven in hun buurt dan mensen met een lager inkomen, die ook doorgaans in andere wijken wonen. Mensen die niet werken, beleven de buurt negatiever dan werkenden en gepensioneerden. Waar het gaat over

problemen met het samenleven in de buurt, wijzen bewoners op overlast en in enkele gevallen ook op onveiligheid die ze ervaren. Overlast heeft vaak betrekking op geluidsoverlast, zoals klussen of ruzies, maar ook reukoverlast of andere bewoners die voor rommel zorgen, worden als voorbeelden genoemd. Soms gaat het hierbij om een enkele bewoner of een enkel gezin, maar in andere gevallen is het een meer algemeen verschijnsel in de buurt.

Samenleven in Nederland kent spanningen

Waar Nederlanders over het algemeen redelijk positief oordelen over het samenleven in hun buurt, zijn zij minder positief gestemd over ons land als geheel. Als toelichting geven zij vaker aan dat bepaalde aspecten het samenleven negatief beïnvloeden, dan dat deze op een positieve manier uitwerken. Waar het de negatieve aspecten betreft, spelen vooral maatschappelijke problemen een rol (Den Ridder et al. 2021). Burgers geven aan dat de woningnood het samenleven onder druk zet, dat door migratie de verbondenheid met elkaar vermindert, en dat criminaliteit sociale structuren ontwracht. Naast maatschappelijke problemen wijzen velen op de onverdraagzaamheid die zij in ons land zien. Mensen hebben minder respect voor elkaar, denken vooral aan zichzelf in plaats van aan de ander en mensen zien meer agressie en 'korte lontjes'. Waar Nederlanders in hun eigen buurt ervaren dat er nog aandacht en hulpbereidheid is voor de ander, hebben zij van de samenleving als geheel een ander beeld.

Tegelijkertijd is dat niet voor iedereen het geval. Waar het om positieve kenmerken van het samenleven in Nederland gaat, wordt ook regelmatig gewezen op de bereidheid om iets voor anderen te doen, en op respect voor andersdenkenden en tolerantie. Bovendien is het sociaal vertrouwen in Nederland in vergelijking met andere landen verhoudingsgewijs hoog (zie bv. Vermeij et al. 2024). Hiermee wordt het 'negatieve beeld' enigszins gerelativeerd: de meerderheid is nog steeds bereid iets voor de ander te betekenen.

Literatuur

- Dekker, Paul, Josje den Ridder, Pepijn van Houwelingen en Emily Miltenburg (2020). *Burgerperspectieven 2020*|2. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Miltenburg, Emily, Josje den Ridder, Fieke Wagemans en Joep Schaper (2021). *Burgerperspectieven 2021*|2. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Miltenburg, Emily, Bram Geurkink, Lex Herweijer en Josje den Ridder (2023). *Burgerperspectieven 2023*|3. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ridder, Josje den, Paul Dekker en Evelien Boonstoppel (2018). *Burgerperspectieven 2018*|3. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ridder, Josje den, Lotte Vermeij, Ralf Maslowski en Leonard van 't Hul (2021). *Burgerperspectieven 2021*|4. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ridder, Josje den, Leonard van 't Hul en Joris Broere (2024). *Burgerperspectieven 2024*|1. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vermeij, Lotte, Jurjen Iedema, Jeroen Boelhouwer, Ingrid Ooms en Jeanet Kullberg (2021). *Vier typen gemeenten: Een laagdrempelig instrument om de belangrijkste verschillen tussen gemeenten een plek te geven in SCP-onderzoek*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vermeij, Lotte, Yvonne de Kluizenaar, Mark Reijnders en Marcel Coenders (red.) (2024). *Koersen op kwaliteit van de samenleving. Sociale en Culturele Ontwikkelingen 2024*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

© Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag, juni 2024

Contact

Sociaal en Cultureel Planbureau
Postbus 16164
2500 BD Den Haag
www.scp.nl
info@scp.nl

Auteur

Monique Turkenburg